

האם נמאס לשובט מזכויות הנאשמים?

רת "הרהורים לפני סיום": "הערעור דגן הוא אך דוגמה... לתהליך שעובר המשפט הפלילי... משיח של ראיות לשיח של זכויות... בעשורים האחרונים דומה כי המקום של היש הראיתי' הולך ונזנח לטובת טענות לפגמים כאלה ואחרים בחקירה ובהליכי התביעה, טענות לאי-חוקיות של מעשה זה או אחר במהלך החיפוש-פיסה-חקירה... גורמות להליך הפלילי להסתרב ולתארך".

האומנם? כדי לדחות את טענות הנאשם, די היה לשובט בתשעה עמודים. מדוע כתב 90? כנראה כדי לשכנע את חבריו להרכב לאשר את ההרשעה, ואת הקוראים בנכונותה. הדבר מלמד שהטענות חייבו דיון מעמיק. לא ראוייה הגי' שה המואסת בשיח הזכויות. ואכן השופטת ברק-ארזי הציגה גישה שונה לחלוטין: "העובדה שלפעמים נעשה שימוש יתר בטענות של שיח זכויות בהליך הפלילי... אינה גורעת מחשיבותו... תרומתו... היא חיונית - הן מבחינת עשיית הצדק עצמה והן מבחינת מראית פני הצדק... העיסוק במר שפט פלילי כרוך בדיני נפשות של ממש".

אם הדיון בזכויות נאשמים יהיה לטורח על השופטים, מי ישמור על האזרחים מפני כוחן העצום של המשטרה והתביעה?

מעט פרופורציה לסיום: רובם המכריע של ההליכים הפליליים מסתיים בתעשיית עסקות הטיעון, ללא כל בירור - לא רק של זכויות, אלא אפילו של השאלה אם הוכח שה נאשם עבר את העבירה. כמיעוט המשפטים שבהם מוצגות הוכחות, אם מועלות טענות של זכויות, הן לרוב נדחות לקונת. וכשיש דיון מפורט, כמעט תמיד נדחות הטענות בנימוק של איזון בין צורכי החברה להרשיע אשמים לבין הזכויות שהופרו. זהו חלק מההסבר לשיעור הזיכויים המר לאים המזערי. אם הדיון בזכויות נאשמים יהיה לטורח על השופטים, מי ישמור על האזרחים מפני כוחן העצום של המשטרה והתביעה?

היכולת לחוות את מזג האוויר משתפרת עם השנים. התחזיות במשפט, לעומת זאת, לא מגלות סימני שיפור: המחקרים מלמדים שאין דרך טובה להבחין בין עדות אמת לבין עדות שקר, ושכל השיטות להערכת "מסוכנות" הנאשם בעתיד נכשלות. בתחום אחד מיטיבים המשפטנים להתנבא: ידועים נשיאיו הבאים של בית המשפט העליון, שנקבעים ב"שיטת הסניוריטי" (ותק), ושלחם השפעה גדולה. לעיי תים הם מובילים מהפכות. עד היום סוכל המשפט הפלילי מהשפעת השופט ברק, שכרסם אפילו בכלל הפרשנות המצמצמת, שנועד לשמור על עקרון החוקיות ועל אזהרה הוגנת לאזרה. לאחרונה קיבלנו הצהרת כוונות משני נשיאים לעתיד; שניהם ראויים מאוד מבחינת כישוריהם: השופט יצחק עמית והשופטת פרופ' דפנה ברק-ארזי.

בפסק הדין בפרשת דניאל נחמני נדונה חוקיות שיטת חקירה חדשה: המשטרה סורקת את מאגר דגימות הדנ"א שברשותה לא רק בניסיון לחפש חשוד שהפרופיל הגנטי שלו תואם את הפרופיל מזירת העבירה, אלא גם בניסיון למצוא במאגר אנשים עם דמיון משפחתי לדגימה מהזירה. כך הגיעו החוקרים לאבי הנאשם, וממנו אליו. ייתכן שבי מונחים בלשיים של אגאתה כריסטי, שרלוק הולמס CSI זהו פענוח מבריק של פשע שפל. עדיין צריך היה לדון בה שלכות של שיטת החקירה החדשה על הפרטיות שלנו: הרי החוק מאפשר לכלול במאגר רק את מי שהיה חשוד, והנה עתה נחשפים לחקירה משטרתית גם בני משפחה תמימים של אנשים שדגימותיהם נמצאות במאגר, ומספרם עלול להיות גדול. נוסף על כך, החקירה עלולה להוביל לחשיפת עניינים פרטיים כאימוץ והיריון מחוץ לנישואים. לכן, טוב עשו השופטים כשקבעו שיש לקבוע כללים להגבלת השימוש בשיטה החדשה.

טענה חשובה נוספת שהעלה הסנגור היא שמכיוון שהי משטרה השתמשה במהלך בדיקותיה בכל החומר הגנטי שהופק מהדגימה מהזירה ולא שמרה כמקובל חומר לבדיקה אפשרית נוספת של מומחה מטעם ההגנה, נפגעה אפשרות הנאשם להתגונן. טענות אלה ואחרות גרמו לשובט עמית לכתוב פסק דין מפורט של כ-90 עמודים, שבו הסביר מדוע בכל זאת נכונה ההרשעה. למסקנתו הצטרפו שני השופטים האחרים, אך השופט עמית בחר להוסיף גם את ה"אני מאמין" שלו בתחום המשפט הפלילי, תחת הכותרת

פרופ' בועז סנג'רו הוא מייסד האתר "ביקורת מערכת המשפט הפלילי" והמכון לבטיחות במשפט הפלילי